

Steunpunt Opleidingsscholen

De waarde van de academische opleidingsschool

Primair onderwijs

Steunpunt Opleidingsscholen

De **waarde** van de academische opleidingsschool

Dr. Miranda Timmermans
Dr. Anje Ros
Drs. Janneke van der Steen

Primair onderwijs

Over de auteurs

Dr. Miranda Timmermans is als lector *Leerkracht* werkzaam bij Pabo Avans Hogeschool in Breda.

Dr. Anje Ros is werkzaam als lector Leren en Innoveren bij Fontys Hogeschool Kind en Educatie.

Drs. Janneke van der Steen is werkzaam als onderzoeker bij het Kenniscentrum Kwaliteit van leren van de faculteit Educatie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Dit onderzoeksrapport naar de waarde van de academische opleidingsschool is gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Dossiernummer 405-15-721.

Steunpunt Opleidingsscholen

Steunpunt Opleidingsscholen ondersteunt (academische) opleidingsscholen – als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen – bij het versterken van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Een steunpunt van, voor en door opleidingsscholen dat bijdraagt aan de professionalisering van leraren, de ontwikkeling van scholen en het versterken van schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs. Steunpunt Opleidingsscholen heeft een rol gespeeld in het delen van de kennis en onderzoeksresultaten.

Colofon

Auteur: Dr. Miranda Timmermans,
Dr. Anje Ros, Drs. Janneke van der Steen
Vormgeving: Bas van der Horst, BUREAUBAS
Fotografie: Ewouter Blokland, Ewouter.com
Druk: Drukproef, Krimpen a/d IJssel

Oktober 2016

Voorwoord

De verbinding tussen de onderwijspraktijk, het opleiden van leraren op de werkplek en het wetenschappelijk onderzoek is belangrijk om tot krachtige innovaties in het onderwijs te komen. Onderzoek moet daarom ten dienste staan van innovatie-, onderwijs- en schoolontwikkeling en gebaseerd zijn op vragen die in de praktijk spelen.

Leraren moeten en kunnen daarin een cruciale rol spelen. Zij kunnen op basis van analyse van de praktijk en hun eigen handelen tot onderzoeksvragen komen die er toe doen en waarbij de opbrengsten van onderzoek bijdragen aan verbetering van het onderwijs.

In academische opleidingsscholen (AOS) wordt de opleidingsfunctie gecombineerd met een sterk op de praktijk gerichte onderzoekcomponent. Deze studie geeft een landelijk beeld van praktijkonderzoek binnen de AOS-en en de opbrengsten en succesfactoren voor schoolontwikkeling.

Uit de studie blijkt dat de AOS bijdraagt aan structurele aandacht voor onderzoek en een goede samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen. Belangrijke opbrengsten voor het streven om tot een adequate structuur te komen die eraan bijdraagt dat onderzoek in het onderwijs een duurzame en goed gedragen ambitie wordt. Het onderzoek laat zien dat de AOS-en een basis vormen in het opzetten van een geëxpliciteerde innovatiestrategie.

Leraren ontwikkelen een onderzoekende houding door de dialoog die zij tijdens het onderzoeksproces voeren. De uitvoering van onderzoek door studenten en leraren is daarom een belangrijke vorm van professionalisering. Ondersteuning vanuit de schoolleiding en het bestuur en de verbinding met de kwaliteitszorg in de scholen zijn belangrijke randvoorwaarden voor succes.

Wij zullen ons als sectorraden ervoor inzetten om het belang van onderzoek bij onze leden te blijven uitdragen en er in de sector zorg voor te dragen dat de brug tussen de praktijk en onderzoek verder wordt gelegd. Hiermee kan de impact van onderzoek op de kwaliteit van onderwijs verder vergroot worden.

Nienke van der Steeg, Beleidsmedewerker PO-Raad
Eva van Cooten, Beleidsmedewerker VO-vaad

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding	7
2. Academische Opleidingsschool De Basis	10
3. Academische Opleidingsschool Delta	11
4. Academische Opleidingsschool Midden Limburg	12
5. Academische Opleidingsschool PO ASKO Scholen	13
6. Academische Opleidingsschool PO Noord-Nederland	14
7. Academische Opleidingsschool Regio Den Bosch	15
8. Academische Opleidingsschool STAIJ	16
9. Academische Opleidingsschool Twente West	17
10. Academische basisschool Utrecht-Amersfoort	18
11. Conclusies en aanbevelingen	20
Literatuurverwijzingen	27
Factsheet: Resultaten Onderzoek 'Waarde van de Academische Opleidingsschool'	28

1. Inleiding¹

Context

Van de erkende opleidingsscholen in Nederland hebben 33 opleidingsscholen een academische kop (16 PO, 16 VO en 1 MBO). Een opleidingsschool met academische kop, oftewel een academische opleidingsschool (AOS) is een samenwerkingsverband, van een of meerdere opleidingen en meerdere scholen, dat “de opleidingsfunctie combineert met een sterk op de praktijk gerichte onderzoeks- en innovatiecomponent”⁽¹⁾. “Op dergelijke scholen versterken de onderwijspraktijk, de opleiding van leraren op de werkplek en het wetenschappelijk onderzoek elkaar. Leraren ontwikkelen zo tevens een onderzoeksrol om hun lespraktijk te versterken”⁽¹⁾. De aanname is dat de verbinding tussen de onderwijspraktijk, het opleiden en het onderzoek leidt tot krachtige gedragen innovaties. Een belangrijke eis aan de AOS is deze drie elementen te verbinden en tegelijkertijd te zorgen voor voldoende goede begeleiding bij het onderzoek⁽²⁾. Voor de praktijk van de AOS betekent dit doorgaans dat leraren en studenten, meestal samen met opleiders en onderzoekers, praktijkonderzoek uitvoeren, waarbij opleiders en onderzoekers ook de begeleiding op zich nemen.

Praktijkonderzoek

Praktijkonderzoek in de school is onderzoek door leraren ten behoeve van schoolontwikkeling². Dit in tegenstelling tot ‘praktijkgericht onderzoek’, dat wordt gezien als onderzoek op basis van vragen van het veld, uitgevoerd door onderzoekers, gericht (ook) op gevalideerde kennis⁽³⁾. Het doel van praktijkonderzoek is over het algemeen om een gesignaleerd (handelings)probleem uit de praktijk tot een goede oplossing te brengen⁽⁴⁾. Binnen de AOS-en worden met praktijkonderzoek doorgaans twee bredere doelen beoogd: professionalisering van individuele leraren en/of schoolontwikkeling. In dit onderzoek wordt professionele ontwikkeling gedefinieerd als het leren van kennis en vaardigheden door de individuele (toekomstige) leraar als gevolg van het doen van onderzoek én de veranderingen in de eigen klas die

hieruit voortkomen⁽⁵⁾. Onder schoolontwikkeling worden ontwikkelingen verstaan die breder gaan dan het individu en (een deel van) het team betreffen, zoals teamontwikkeling, innovaties of verbetertrajecten, en voortkomen uit (het doen van) een onderzoek in de school⁽⁶⁾. Naast professionele en schoolontwikkeling kan kennisontwikkeling een derde doel zijn van praktijkonderzoek⁽⁷⁾. Kennisontwikkeling verwijst naar de ontwikkeling van praktijkkennis die gegeneraliseerd kan worden naar andere contexten. Uit verschillende studies komt naar voren dat praktijkonderzoek in de AOS-en op dit moment nog vooral opbrengsten heeft op het niveau van de individuele leraar en dus de professionele ontwikkeling en minder bijdraagt aan school- en kennisontwikkeling.

Wat we al weten

Een aantal studies geven aanwijzingen hoe AOS-en naast professionele ontwikkeling ook schoolontwikkeling of kennisontwikkeling kunnen realiseren. De meest genoemde condities hebben betrekking op de rol van de schoolleiding (zowel faciliterend, stimulerend als in een voorbeeldrol), de wijze waarop het onderzoeksthema wordt gekozen en de betrokkenheid van andere leraren bij het onderzoek. Ook het hebben van onderzoekscultuur lijkt van belang. Echter, het realiseren van een ‘onderzoekscultuur’ in de school, waarin leraren meer planmatig en onderzoeksmatig denken en handelen en daarbij gebruik maken van bestaande (wetenschappelijke) kennis, kost zo’n 5 tot 10 jaar tijd⁽⁸⁾. Kennisontwikkeling realiseren lijkt gebaat bij onderzoeken met meerdere scholen en instellingen voor hoger onderwijs omdat zo de relevantie, bruikbaarheid, interne validiteit maar ook de externe geldigheid beter bewaakt kan worden⁽⁹⁾. De waarde van praktijkonderzoek wordt uiteindelijk echter vooral bepaald door de mate waarin de bevindingen leiden tot een verbetering van de praktijk.

Uit diverse Nederlandse studies blijkt dat de samenwerking binnen academische partnerschappen op bovenstaande punten een grote variëteit laat zien. Zo maakt een onderzoek⁽¹⁰⁾

1. Vanwege de leesbaarheid van de tekst zijn de literatuurverwijzingen achterin opgenomen.
2. Definitie van praktijkonderzoek van NRO, Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

binnen acht Academische Opleidingsscholen VO duidelijk dat scholen zeer verschillen in organisatie en aansturing van het onderzoek én de beoogde tussenstappen om uiteindelijk te komen tot een onderzoekscultuur in de school. Sommige scholen kiezen ervoor om te starten met het opleiden van bijvoorbeeld twee docenten tot bekwame onderzoekers en hopen daarna op een olievlekwerking; andere kiezen ervoor om met alle docenten op een vast moment in de week te werken aan ontwikkelprojecten, die ze steeds meer hopen om te buigen naar onderzoeksprojecten. Ook de betrokkenheid van studenten en onderzoekexperts van opleidingen verschilt.

Bovendien blijkt dat praktijkonderzoeken in de school verschillende soorten opbrengsten hebben en dat afhankelijk van de beoogde doelen het onderzoeksproces verschillend wordt ingericht⁽⁷⁾. Het verbinden van onderzoek aan schoolontwikkeling en het implementeren van de resultaten in het onderwijsvernieuwingsproces blijkt ook geen gemakkelijke opgave te zijn⁽²⁾.

Tot slot

Samenvattend kan gesteld worden dat de studies die voorhanden zijn over de waarde van de academische opleidingsschool grote verschillen laten zien. Ze maken inzichtelijk dat praktijkonderzoek verschillende doelen en meerdere functies kan hebben en dat er een aantal condities zijn te onderscheiden die voor het succes van praktijkonderzoek in de school van belang zijn. Een systematisch overzicht van door AOS-en uitgevoerde onderzoeken, hun doelen en opbrengsten, noch van succesfactoren of knelpunten geven ze niet. Een landelijk beeld van de AOS ontbreekt alsook een bevestiging van de aanname dat onderzoek op academische opleidingsscholen leidt tot krachtige gedragen innovaties.

Leeswijzer

Na deze korte theoretische inleiding, worden de portretten van de negen AOS-en primair onderwijs en een voorbeeldonderzoek gepresenteerd. De portretten geven een beeld van de diversiteit van de onderzoeken die door de AOS-en worden uitgevoerd en zijn illustratief voor het enthousiasme waarmee leraren, studenten, lerarenopleiders werken aan onderzoek. Op de factsheet in het midden van deze katern staan de belangrijkste antwoorden op de onderzoeksvragen. Er wordt een apart hoofdstuk besteed aan de conclusies en aanbevelingen.

Waarde van de AOS?

Het doel van deze overzichtsstudie is een beeld te geven van de kenmerken, organisatie- en onderzoeksprocessen én beoogde en behaalde opbrengsten van praktijkonderzoek door leraren in alle AOS-en. Door een overzicht te geven van de stand van zaken op deze aspecten wordt bekeken of en hoe de AOS-bijdragen aan professionele en schoolontwikkeling, of de AOS-en erin slagen deze condities die daarvoor nodig zijn te realiseren en of daarnaast mogelijk nog andere factoren een rol spelen.

Onderzoeksvraag

Hoe wordt in de AOS-en via praktijkonderzoek bijgedragen aan de professionele ontwikkeling van leraren en aan schoolontwikkeling?

Deelvragen

1. Welke doelen beogen AOS-en met praktijkonderzoek in de school en welke opbrengsten rapporteren ze?
2. Hoe wordt praktijkonderzoek in de AOS-en georganiseerd en welke succes- en knelpunten ervaren ze daarbij?
3. Welke impact hebben onderzoeken van AOS-en in de school volgens betrokkenen (op professionele ontwikkeling en op schoolontwikkeling)?
4. In welke mate worden voorwaarden voor opbrengsten van praktijkonderzoek gerealiseerd?

Onderzoeksopzet

De overzichtsstudie is gestart met een literatuurstudie. Daarna zijn er interviews gehouden met coördinatoren van 29 AOS-en. Aan de hand van posterpresentaties zijn schoolportretten praktijkonderzoek opgesteld (9 AOS-en PO en 11 AOS-en VO). De interviews en schoolportretten zijn geanalyseerd op de wijze waarop onderzoek bijdraagt aan professionele en schoolontwikkeling. Daarna zijn conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

2. Academische Opleidingschool De Basis

Kenmerken

AOS De Basis bestaat sinds 2011 en werkt nauw samen met het schoolbestuur Delta (eveneens AOS); beiden werken samen de Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN). Tot AOS De Basis horen 10 basisscholen. AOS De Basis wil uitbreiden tot 18 basisscholen.

Doelen en opbrengsten

De AOS wil dat opleiding, onderzoek, innovatie en schoolontwikkeling elkaar versterken. Gestreefd wordt naar een onderzoekende, nieuwsgierige houding bij studenten en leraren, betere onderzoeksvaardigheden en leraren die meer onderzoekend in de klas staan. Ook beoogt men professionele leergemeenschappen ten behoeve van schoolontwikkeling waarin van elkaar wordt geleerd. De AOS-coördinator geeft aan dat op de scholen een onderzoekscultuur gaat ontstaan.

Onderzoeksvoorbeeld: Ontwikkelingen op het gebied van SEO

Veel mini-onderzoekjes van 2e jaars studenten met eigen deelvragen rondom een centrale vraag.

Uitvoering

Het onderzoek wordt uitgevoerd door een onderzoeksgroep van vijf tweedejaars studenten en een pabo-docent. Ook is de kenniskring betrokken met daarin: 3 leerkrachten, de directeur, de schoolopleider, en de pabodocent. De studenten hebben zes woensdagen gewerkt aan het beantwoorden van de door de school gestelde onderzoeksvraag: wat gebeurt er concreet in de klas met de resultaten van door de school gehanteerde leerlingvolgsystemen op het gebied van sociaal emotionele ontwikkeling (SEO). Elke student

onderzoekt een zelf gekozen deelvraag. Knelpunten vormen de relatief korte tijd waarin de onderzoekjes plaatsvinden, de kleinschaligheid en de veranderende roosters van de pabo.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Het onderwerp wordt bepaald door het managementteam van de school en komt voort uit het jaarplan van de school. Doel is het realiseren van een doorgaande lijn in de school met betrekking tot het omgaan met gegevens uit leerlingvolgsystemen op het gebied van SEO.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Tijdens de uitvoering van het onderzoek heeft de kenniskring drie keer met de studenten meegekeken. De andere leerkrachten zijn niet direct betrokken bij het onderzoek. De resultaten en rapportages zijn agendapunten tijdens bouw- en teamvergaderingen. De bouwleiders en de directeur nemen hiervoor het initiatief. Het onderzoek wordt ook door de studenten gepresenteerd in de kenniskring (met studenten, pabo-docent en schoolopleider).

De impact van het onderzoek

De werkgroep pakt de aanbevelingen op en gaat na welke acties nodig zijn. Het onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het team niet eenduidig omgaat met de resultaten van de SEO-observatielijst. Er zijn aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

3. Academische Opleidingschool Delta

Kenmerken

AOS Delta is een AOS sinds 2006, bestaande uit 1 schoolbestuur (Delta) met scholen in Arnhem en omgeving en de Achterhoek en 1 opleiding: de HAN pabo. In totaal zijn 13 scholen actief in de AOS. Er bestaat intensieve samenwerking tussen AOS Delta en AOS de Basis.

Doelen en opbrengsten

Binnen AOS Delta staat het stimuleren van de onderzoekende houding centraal. Hiervoor wordt in elke basisschool door een kenniskring onderzoek uitgevoerd gericht op verbetering van de eigen onderwijspraktijk. De basisschool bepaalt het schoolontwikkelthema en de onderzoeksvragen die centraal staan in het praktijkonderzoek. Leerkrachten en studenten voeren deelonderzoeken uit. Studenten kunnen via een scholenmarkt op een deelonderzoek inschrijven. In de school zijn daarnaast Xperium-ontwikkelkringen waarin ook onderzoek centraal staat. Elke school heeft een onderzoeksplan. Via LEROPO worden deze plannen gebundeld naar regionale agenda met deelonderzoeken.

Onderzoeksvoorbeeld:

Het stimuleren van een onderzoekende houding

Onderzoekend leren verbindt het leren van leerlingen, leerkrachten en studenten.

Uitvoering

Het onderzoek wordt uitgevoerd op de Gazelle door een kenniskring. In de kenniskring zitten de directeur, een leerkracht/OJW specialist, de schoolopleider en een pabo docent. Daarnaast nemen leerkrachten uit de 3 bouwen en de studenten uit de kern- en afstudeerfase

deel. Er worden schoolprojecten onderzoekend leren voorbereid en doelgericht geëvalueerd in verschillende deelonderzoeken. Dit is onderdeel van de onderzoeksleerlijn en vindt plaats in samenwerking met WKRU en HAN.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Het stimuleren van de onderzoekende houding en onderzoekend leren op alle niveaus staat vanaf de start van De Gazelle, als nieuwe school, centraal. Het is onderdeel van het schoolontwikkelplan.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Alle collega's zijn bij de schoolprojecten betrokken en op die manier ook op de hoogte van de resultaten en ambities. De kenniskring voert het onderzoek uit waarbij 2e -, 3e jaars en lio-studenten deelonderzoeken uitvoeren. De resultaten en opbrengsten worden gedeeld en geëvalueerd tijdens studiedagen en bouw- en teamvergaderingen, binnen LEROPO - de miniconferentie van de drie schoolbesturen in Arnhem- en de Winterschool van WKRU.

De impact van het onderzoek

Het onderzoek heeft een concreet projectplan opgeleverd waarmee voor groep 1 t/m 8 doelgericht en in een doorgaande lijn projecten worden voorbereid, verduurzaamd en verantwoord. Leraren ervaren dat er meer vragen gesteld worden door leerlingen en dat ze een positief kritische houding ten aanzien van onderzoekend leren ontwikkelen. Rondom de AOS is een structuur vormgegeven waar kleine successen gevierd worden. De resultaten van het onderzoek zijn opgenomen in deel 5 van wetenschappelijke doorbraken de klas in en worden gebruikt als inspiratie voor andere AOS scholen.

4. Academische Opleidingschool Midden Limburg

Kenmerken

AOS Midden Limburg is AOS sinds 2012, en bestaat uit 7 schoolbesturen en 1 opleiding: de Nieuwste Pabo. In totaal zijn 6 scholen actief in de AOS. Er wordt intensieve samenwerking met AOS Zuyd/Zuid Limburg.

Doelen en opbrengsten

De academische basisschool verbindt het opleiden van leraren met het verrichten van praktijk-onderzoek en schoolontwikkeling. Basisscholen en pabo zijn Partners in Leren. Het doel is dat de AOS een bijdrage levert aan planmatige schoolontwikkeling, door het uitvoeren van onderzoek dat gericht is op onderwerpen en opbrengsten die daarbij aansluiten. Hiertoe zijn ook Community of Practice (CoP) gerealiseerd. Alle leerkrachten participeren afwisselend in een CoP, zodat zij leren literatuur te gebruiken en op een systematische en cyclische manier onderzoek te doen.

Onderzoeksvoorbeeld: Effectief spellingonderwijs

Onderzoek in literatuur door CoP gericht op verbetering van de eigen praktijk.

Uitvoering

Het onderzoek is uitgevoerd het team onder leiding van de CoP (vier leerkrachten, een kartrekker en minimaal één 4ejaars stagiaire per schooljaar). Het onderzoek is gestart met een probleemanalyse waaruit bleek dat een doorgaande lijn in het spellingonderwijs ontbrak, leraren ontevreden waren en leerlingen weinig spellingbewustzijn hadden en moeite met de transfer naar andere vakken. Literatuur is gebruikt om theoretische kennis over effectief spellingonderwijs te

verzamelen. Op basis van de fasen effectief spellingonderwijs zijn didactische werkvormen geselecteerd die in de eigen praktijk gebruikt zijn in aanvulling op de spellingmethode. De leerkrachten hebben ook taalgebruik en regelhantering met elkaar afgestemd. De spellingresultaten zijn vervolgens vier jaar gevolgd om de opbrengsten te meten.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Dat de spellingresultaten slecht waren werd door iedereen als een probleem ervaren en werd zelfs aan de koffietafel besproken. Hiermee is het onderwerp een speerpunt binnen de school geworden waarvan het team ook de urgentie ervaarde.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

De CoP voerde het onderzoek uit. Het team is betrokken geweest bij het verzamelen van data en het meedenken over de te nemen stappen. De stand van zaken van het onderzoek en ontwikkelingen rondom de leerlijn werden besproken tijdens de cluster- en plenaire vergaderingen, maar ook informeel tijdens koffietafelgesprekken. Tijdens de clustervergaderingen werd ook uitgewisseld over de didactische werkvormen.

De impact van het onderzoek

Het onderzoek heeft veel impact gehad. Er is een nieuwe taal- en spellingmethode aangeschaft; de keuze is gebaseerd op de theoretische inzichten. De didactische werkvormen zijn verzameld in een spellingboekje dat nog steeds naast de methode gebruikt wordt. En natuurlijk, als belangrijkste uitkomst zijn de spellingresultaten van leerlingen uit groep 3-8 in vier jaar sterk verbeterd.

5. Academische Opleidingschool PO ASKO Scholen

Kenmerken

ASKO is een schoolbestuur van 13 scholen, waarvan er 7 samenwerken met de pabo van de Hogeschool van Amsterdam en de Universitaire Pabo (Upva) in de Academische opleidingschool. Het partnerschap ziet in de Universiteit van Amsterdam een mogelijke nieuwe partner. De AOS is actief sinds 2006 en onderhoudt intensief contact met de AOS van Stajj.

Doelen en opbrengsten

ASKO zet in op het ontwikkelen van een onderzoekende houding en voor de leerkrachten met de academische pabo als achtergrond het leren uitvoeren van praktijkonderzoek. Het gaat zowel om professionalisering op inhoud en onderzoeksvaardigheden als om samen onderzoekend werken aan voor de school relevante thema's. Doel is om nieuwe relevante theoretische inzichten de school in te halen en daar beleidskeuzes op te baseren. De ambitie is om als AOS te komen tot een duurzame onderzoeksagenda waarin doelen bovenschools én op partnerschapniveau zijn afgestemd. Kennis delen met de andere scholen van ASKO en in de regio speelt daarin ook een rol. Gerealiseerd is dat leerkrachten nieuwsgieriger zijn en de 7 ASKO scholen rijke leeromgevingen bieden aan studenten en leerlingen. Voorzichtig durft men te concluderen dat ook de leerlingresultaten beter worden.

Onderzoeksvoorbeeld: Implementatie van PBS op de Admiraal de Ruyterschool

Gemengde onderzoeksgroep met eigenaarschap, betekenis en dialoog als fundament.

Uitvoering

Op school is een onderzoeksgroep gestart om de implementatie van PBS (Positive Behavioral Support) te onderzoeken. In de onderzoeksgroep participeren drie verschillende leerkrachten van de school, een student, een begeleider van de Upva en een onderzoeksbegeleider die meedenkt en literatuur aandraagt. Om het onderzoek als groep uit te kunnen voeren en het van betekenis te laten zijn voor de school is in elk van de groepsbijeenkomsten stilgestaan bij eigenaarschap, betekenis en dialoog. De onderzoeksgroep is 6 keer bij elkaar gekomen. De student heeft het overgrote deel van dit onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek besloeg een schooljaar.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Het team heeft naar aanleiding van een studiedag besloten dit onderwerp op te pakken waarna er door directie en onderzoeksbegeleider een onderzoeksvraagstuk van gemaakt is.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Collega's zijn betrokken omdat ze onderwerp zelf gekozen hebben. Kennisdeling vindt plaats tussen de onderzoeksgroepen die er zijn op school en de resultaten van dit onderzoek worden ook met het hele team gedeeld. Een keer per jaar is er een onderzoekspresentatie op school en ook ASKO-breed worden de resultaten gedeeld.

De impact van het onderzoek

Het rapport PBD heeft diverse aanbevelingen opgeleverd die worden opgepakt door de PBS werkgroep. Bijeffect is dat de onderzoekscultuur zich weer verder ontwikkeld heeft en dat alle collega's zich nog meer bewust zijn van eigenaarschap, betekenis en dialoog in dezen.

6. Academische Opleidingschool PO Noord-Nederland

Kenmerken

De AOS PO Noord-Nederland bestaat sinds 2006 en omvat zes schoolbesturen en twee opleidingen, de Hanzehogeschool en de RuG. Vorig jaar is het aantal participerende basisscholen in de AOS uitgebreid van 9 naar 21.

Doelen en opbrengsten

De AOS PO Noord-Nederland streeft naar praktijkgericht onderzoek gericht op schoolontwikkeling. Er wordt sterk ingezet op professionalisering in de zin van de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden. Er wordt gestreefd naar een cultuur van een lerende organisatie. In de deelnemende scholen is te zien dat door het onderzoek leerkrachten zich meer eigenaar van de vernieuwing voelen.

Onderzoeksvoorbeeld: Engels in groep 1-8 op de Brederoschool

Gedegen onderzoek gericht op schoolontwikkeling ondersteund door directeur, bestuur en RuG.

Uitvoering

Het onderzoek wordt uitgevoerd door een onderzoeksteam van leerkrachten (van elke bouw), directeur, studenten van de RUG en een onderzoeksbegeleider van de RuG en neemt drie jaar in beslag. Het bestaat uit zes deelonderzoeken gericht op implementatie en effecten van Engels in groep 1-8. Er is sprake van goede samenwerking en ondersteuning van de Hanzehogeschool en de RuG. Studenten worden op een effectieve manier ingezet.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

De school bepaalt het onderzoeksthema, studenten (5 tot 10) kunnen zich hier op inschrijven. Men is vier jaar geleden gestart met Engels op de basisschool en heeft het onderzoek gebruikt om dit steeds verder te verbeteren. Het onderzoeksthema is daarmee direct gelinkt aan de schoolontwikkeling.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Alle bouwen zijn vertegenwoordigd in de onderzoeksgroep. Ook staat het delen van de onderzoeksvoortgang en (tussen)resultaten als een vast punt op de agenda van de teamvergadering, waardoor de andere leerkrachten betrokken worden. De werkgroep of de directeur neemt hiervoor het initiatief.

De impact van het onderzoek

Van elk deelonderzoek wordt een rapportage gemaakt die met het team wordt besproken. De werkgroep Engels bekijkt hoe de conclusies en aanbevelingen inpasbaar zijn. De onderzoeksvragen in het eerste en tweede jaar hebben geleid tot vervolgvragen. De directeur is een groot voorstander van het gebruik van onderzoek om schoolontwikkeling verantwoord vorm te kunnen geven en geeft hierin zelf het goede voorbeeld, door zelf ook actief deel te nemen aan de onderzoeksgroep. Onderzoek is ingebed in de school, alle leerkrachten maken deel uit van een onderzoeksgroep (werkgroep). Er vindt ook onderzoek plaats zonder studenten. Er wordt veel dialoog o.a. over het onderzoek gevoerd in de gezellige teamkamer van de school.

7. Academische Opleidingschool Regio Den Bosch

Kenmerken

21 Scholen van 20 besturen uit de regio Den Bosch werken sinds 2006 samen met Fontys Kind en Educatie als Academische Opleidingschool.

Doelen en opbrengsten

Binnen AOS Regio Den Bosch draagt onderzoek bij aan schoolontwikkeling en aan het creëren van een onderzoekscultuur: een onderzoekende houding en onderbouwd handelen van leraren, een reflectieve dialoog, collectief leren en krachtige PLG. Beter onderbouwd beleid wordt beoogd. Ze streven dit na op het niveau van de scholen en pabo en binnen het partnerschap als geheel. Kennis-deling tussen scholen speelt daarbij een belangrijke rol alsmede flankerend onderzoek naar hoe onderzoek door scholen werkt. De ambitie is om goede praktijken over te dragen aan andere scholen. De onderzoekscoördinator geeft aan dat met diverse instrumenten voortgang gemonitord wordt en dat er vooruitgang zichtbaar is onderzoekende houding, onderzoeksvaardigheden en onderzoekscultuur.

Onderzoeksvoorbeeld:

Gemotiveerd begrijpend lezen

LIO-onderzoek als ondersteuning voor planmatig werken aan schoolontwikkeling.

Uitvoering

De LIO-student voert het onderzoek uit onder begeleiding van de onderzoeksbegeleider van de school. Rondom het onderzoek is een onderzoeksgroep geformeerd waaraan ook leerkrachten van de school deelnemen. De onderzoeksgroep komt gemiddeld 1 keer per 3 weken bij elkaar om het onderzoek

te bespreken. Bij dit onderzoek heeft de onderzoeksgroep meegezocht naar literatuur, maar het komt ook voor dat de groepsleden onderdelen van het onderzoek (mee) uitvoeren. De student heeft een aantal bijeenkomsten op de pabo; hierbij sluiten de onderzoeksbegeleider en een onderzoeksgroep lid vanuit het team aan. De onderzoeken lopen gedurende een schooljaar en de studenten houden de regie op het onderzoek. Zo houdt de student een actieve rol in het onderzoek.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

De onderwerpen komen voort uit de meerjarenplanning en het jaarplan van de school. Ze zijn interessant voor studenten; zij maken daar een keuze uit. Doorgaans voeren studenten in openvolgende jaren onderzoek uit naar een en hetzelfde thema.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Collega's zijn actief betrokken bij de onderzoeken en inmiddels hebben bijna alle collega's al een of meerdere keren deelgenomen aan een onderzoeksgroep. Kennisdeling vindt plaats tijdens overlegmomenten op school (4 keer per jaar, waarbij 2 keer in teamoverleg en 2 keer via de nieuwsbrief aan het team), met de onderzoeksgroep en op de pabo en via een eindpresentatie.

De impact van het onderzoek

Leerlingen worden middels de tool 'Padlet' gemotiveerd voor de lessen begrijpend lezen. De tool wordt ingezet door de collega's en de checklist motivatie van leerlingen te monitoren wordt gebruikt. Een andere opbrengst is dat de leerkrachten meer het belang inzien van moderne middelen bij het motiveren van leerlingen.

8. Academische Opleidingschool STAIJ

Kenmerken

AOS STAIJ is AOS sinds 2012 en bestaat uit 1 schoolbestuur met 20 scholen en 3 opleidingen: de hogeschool van Amsterdam, UvA en universitaire pabo van Amsterdam.

Doelen en opbrengsten

Het onderzoek binnen Staij moet bijdragen aan het bevorderen van de onderzoekende houding van leerkrachten en hen de mogelijkheid geven om te professionaliseren op specifieke onderwerpen. Op de scholen worden leerteams georganiseerd waarbinnen gewerkt wordt aan kennisdeling en kenniscreatie gekoppeld aan de schoolontwikkeling/onderzoeksagenda per school. Collega's op de pabo vormen ook een leerteam. Merkbaar opbrengsten tot nu toe zijn dat impliciete kennis expliciet wordt gemaakt en gedeeld wordt binnen de teams en met anderen. Leerkrachten in de leerteam hebben geleerd kennis te verbinden aan de theorie. De opbrengsten zijn afhankelijk van de leerteams en de school.

Onderzoeksvoorbeeld:

From Calvin to Einstein – Giftedness in theory and practice

Onderzoek in het kader van een masteropleiding wordt benut voor schoolontwikkeling.

Uitvoering

Om te achterhalen in welke mate het beleid en de kwaliteiten van leraren tegemoet komen aan de ontwikkeling van begaafde leerlingen zijn interviews gehouden met 5 leden van het MT, 3 leerkrachten, en 10 begaafde leerlingen en hun ouders. Daarnaast hebben

27 leerkrachten een zelfevaluatie ingevuld gebaseerd op competenties die herleid zijn uit het theoretisch kader.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Het onderwerp is een persoonlijke interesse en vraagstuk vanuit de onderzoeker maar sluit aan bij de schoolontwikkelingsthema rondom een passend aanbod voor begaafde leerlingen en de zoektocht naar een richting voor beleid. De vraagstelling is in samenspraak met de directie geformuleerd.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Het onderzoek is uitgevoerd door één leerkracht als onderdeel van een masteropleiding Leren en Innoveren. Er zijn wel gesprekken met collega's over het thema gevoerd en omdat er draagvlak voor het thema was in het team, was het onderzoek gemakkelijk uit te voeren. Er was sprake van een hoge mate van betrokkenheid van collega's. Er is veel samengewerkt met de onderzoeksdocent en de vertaling van de resultaten is in overleg met directie en leerkrachten gedaan. Tijdens studiedagen en een ouderavond is het onderzoek gepresenteerd.

De impact van het onderzoek

De leerkracht-onderzoeker zelf zegt veranderd te zijn in denken en gedrag als het gaat om het maken van bewustere keuzes en het besef van het belang van het thema. De resultaten van het onderzoek hebben er voor gezorgd dat het thema binnen de school meer op de agenda staat. Er is nu een beleidsplan hoogbegaafdheid waarmee de school zich profileert op het gebied van begeleiding aan begaafde leerlingen. De school hanteert een totaal-aanpak, waarvoor ook formatie is vrijgemaakt.

9. Academische Opleidingschool Twente West

Kenmerken

AOS Twente West werkt al sinds 2009 samen met drie stichtingen (OPOA, Marcant-BSV en Stichting Roos) en pabo Hengelo (inmiddels APO Enschede Saxion) binnen drie deelprojecten die ieder een soortgelijke structuur kennen. Tot de AOS Twente West horen acht scholen. AOS Twente West heeft de ambitie om de AOS en haar opbrengsten een structurele plek te geven op het bestuursniveau van elk van de stichtingen.

Doelen en opbrengsten

In het motto 'Iedereen onderzoekt' drukt de AOS uit wat ze belangrijk vinden. De AOS streeft na dat leerkrachten een onderzoekende houding en onderzoeksvaardigheden ontwikkelen. Ze vinden het belangrijk dat onderzoek ingebed wordt in de schoolorganisatie en bijdraagt aan schoolontwikkeling. Ze bouwen een structuur binnen de AOS en de scholen die ruimte biedt aan studenten, leerkrachten en externen om in een onderzoeksgroep onder leiding van een teacher leader onderzoek te doen.

Onderzoeksvoorbeeld:

Leren samenwerken in groep 5

LIO-onderzoek gekoppeld aan de onderzoeksagenda vertaald naar actuele vraag uit de eigen groep 5.

Uitvoering

Een LIO student voert het onderzoek uit op de school in intensieve samenwerking met de mentor, de teacher leader (MLI opgeleide) van de school en de onderzoeksbegeleider van Saxion. Binnen de AOS is bewust gekozen voor ontwerponderzoek als vorm van kwalitatief onderzoek. De student werkt een jaar aan het onderzoek en doorloopt

daarin de stappen van het onderzoeksproces. De LIO zet diverse instrumenten in tijdens het onderzoek (enquête, interviews, inspirerende voorbeelden).

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Samenwerkend leren is een schoolontwikkelthema dat past binnen de onderzoeksagenda van de school die door het team is vastgesteld. De ambitie is om een doorgaande lijn in samenwerkingsvaardigheden te ontwikkelen.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

Het team is betrokken geweest bij het opstellen van de onderzoeksagenda maar wordt ook bij iedere onderzoeksfase betrokken; de teacher leader heeft hierin de leiding. De LIO student zorgt voor de presentaties. Door na elke fase terug te koppelen en feedback op te halen wordt de betrokkenheid van het team bij het onderzoek vergroot. Noemenswaardig is dat ook literatuur wordt gedeeld. Hierdoor maakt ook het team kennis met nieuwe en/of andere inzichten. De ambitie is om kennisdeling en kennisbenutting ook op partnerschapniveau mogelijk te maken.

De impact van het onderzoek

De student wilde eerst helder krijgen waar in de jaren, voorafgaand aan jaar 5, aandacht aan was besteed. Door dit te onderzoeken werd duidelijk dat samenwerkingsvaardigheden binnen de school niet bewust worden aangeleerd vanuit een doorgaande lijn. Door deze bewustwording is het team, onder leiding van de teacher leader, in gesprek gegaan over de aanwezige kennis over samenwerkingsvaardigheden binnen de verschillende leeftijdsgroepen. De literatuur is ten volle benut. De rol van de teacher leader is hierin belangrijk, alsmede de structuur van regelmatig terugkoppelen aan het team.

10. Academische basisschool Utrecht-Amersfoort

Kenmerken

De Academische basisschool Utrecht-Amersfoort is een AOS sinds 2006 en bestaat uit vijf basisscholen van 2 schoolbesturen en de pabo van de Hogeschool Utrecht.

Doelen en opbrengsten

De AOS streeft ernaar om de schoolpraktijk te onderzoeken ten behoeve van schoolontwikkeling en de verbetering van leerprocessen. Dit gebeurt door het verzamelen van data op school-, leerkracht- en leerlingniveau volgens een vastgestelde activiteitenkalender. De focus heeft lange tijd op aanvankelijk lezen gelegen, omdat hier de resultaten tegen vielen. Doelgericht werken aan opbrengsten wordt gekoppeld aan een inhoud. Het onderzoek wordt strak geleid door de betrokken lector. Op termijn willen de scholen onderzoek koppelen aan (andere) schoolontwikkelingsthema's.

Onderzoeksvoorbeeld: Systematisch werken aan opbrengsten

Eén onderzoeksthema (lezen) in de AOS met grootschalige dataverzameling, geleid door de lector.

Uitvoering

Onder leiding van de lector worden op de 5 scholen gedurende 4 jaar data verzameld over het leesonderwijs. Pabo-docenten zijn opgeleid door de lector in de onderzoekscyclus en zij begeleiden op hun beurt de scholen. Elke school heeft een kartrekker onderzoek die zorgt voor de data-verzameling. Naast vragenlijsten bij leerlingen en leerkrachten worden observaties uitgevoerd. Studenten doen zijdelings mee aan het onderzoek, b.v. door uitvoeren van motivatieonderzoek naar lezen in de eigen stagegroep.

Belang van het onderzoeksonderwerp voor de school

Het onderzoeksthema is bepaald door het lectoraat. Het doel is om de scholen systematisch en doelgericht te laten werken aan schoolontwikkeling door het gebruik van data. De scholen leren de verzamelde data te analyseren en bekijken vervolgens welke interventie zij gaan plegen.

Betrokkenheid van collega's en kennisdeling

In het begin was het draagvlak van de leerkrachten niet zo groot, omdat zij het twee keer per jaar afnemen van alle vragenlijsten belastend vonden. Toen de prestaties van leerlingen op het gebied van lezen omhoog gingen, ontstond meer draagvlak. De regiegroep (directeur, intern begeleider, kartrekker onderzoek en docentonderzoeker) is zeer betrokken bij het onderzoek en neemt de leerkrachten hierin mee. Ook zijn studiemiddagen georganiseerd voor leerkrachten om hun kennis rondom effectief leesonderwijs te vergroten. Elke school ontvangt een eigen rapportage, er wordt gepubliceerd over de resultaten en gepresenteerd op conferenties.

De impact van het onderzoek

Scholen hebben hun onderwijs aangepast en de resultaten voor lezen zijn omhoog gegaan. Scholen zijn zich bewust geworden van het feit dat vele factoren de resultaten van de leerlingen beïnvloeden. Interventies vinden niet meer alleen plaats op basis van verzamelde leerlingresultaten, maar op basis van factoren op school- en leerkrachtniveau (leertijd, kwaliteit instructie, evaluatieve cyclus, motivatie etc.). Er heeft een cultuuromslag plaatsgevonden van activiteitengericht naar doelgericht. Knelpunten zijn de begeleidingsvaardigheden van Pabo-docenten en het gegeven dat het leren doen van onderzoek geleerd moet worden en tijd in beslag neemt.

11. Conclusies en aanbevelingen

De eerste Academische Opleidingsscholen zijn officieel gestart in 2005. Nu ruim tien jaar later is er nog weinig overkoepelend onderzoek gedaan naar de organisatie, doelen en opbrengsten van de huidige 33 AOS-en. De vraag is of de verbinding tussen onderwijspraktijk, opleiden en onderzoek inderdaad leidt tot krachtige gedragen innovaties. Dit onderzoek maakt inzichtelijk hoe praktijkonderzoek door studenten en leraren in academische opleidingsscholen (AOS-en) bijdraagt aan de professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling.

In deze reviewstudie is na een literatuurstudie gestart met het interviewen van coördinatoren van in totaal 29 AOS-en. Vervolgens is met behulp van 20 casestudies geanalyseerd op welke wijze deze onderzoeken bijdragen aan schoolontwikkeling. Hieronder worden per onderzoeksvraag de antwoorden weergegeven en wordt ingegaan op de betekenis ervan.

Vooraf kan geconcludeerd worden dat de Academische opleidingsscholen die aan dit onderzoek hebben meegewerkt met heel veel enthousiasme spreken over hun AOS en trots zijn op wat ze hebben bereikt. Zowel uit de interviews als de posterpresentaties blijkt dat er veel leraren, studenten, opleiders, leidinggevend en scholen in beweging zijn gekomen. De praktijk nabije verhalen die de onderzoekers deelden tijdens hun posterpresentaties bevestigen het beeld dat door de coördinatoren in de interviews is gegeven over organisatie, doelen, opbrengsten en randvoorwaarden en tegelijkertijd maken ze duidelijk hoe verschillende de AOS-en zijn; ze lieten een rijk scala aan praktijken en ervaringen zien.

1. Welke doelen beogen AOS-en met praktijkonderzoek in de school en welke opbrengsten rapporteren ze?

In de visie die de AOS-en formuleren ten aanzien van praktijkonderzoek komen zowel de gerichtheid op

professionele ontwikkeling als op schoolontwikkeling naar voren. De AOS-en uit het primair onderwijs leggen meer de nadruk op schoolontwikkeling, terwijl in de visie van VO/MBO de professionele ontwikkeling vaker genoemd wordt. De betekenis voor de ontwikkeling van studenten vinden zowel PO als VO/MBO van belang.

Professionele ontwikkeling

Uit de resultaten blijkt dat de doelen die de AOS-en hebben geformuleerd ten aanzien van de professionele ontwikkeling van leraren zich met name richten op het leren doen en begeleiden van onderzoek, het ontwikkelen van een onderzoekende houding en uiteindelijk op verbeterd handelen dat zichtbaar wordt in de klas en school. Deze opbrengsten zijn in de meeste AOS-en in meerdere of mindere mate gerealiseerd. Dit is moeilijk te kwantificeren, omdat de verschillen tussen leraren en tussen scholen groot zijn: 12 AOS-en geven expliciet aan dat leraren nu beschikken over verbeterde onderzoeksvaardigheden, 11 dat leraren een onderzoekende houding hebben ontwikkeld en 9 AOS-en (vooral uit het PO (6)) dat leraren hun pedagogisch en didactisch handelen hebben verbeterd. 6 AOS-en VO/MBO koppelen professionele ontwikkeling ook aan de begeleiding van studenten en noemen de begeleiding van studentonderzoek als opbrengst. Deze doelen en gerealiseerde opbrengsten komen overeen met de opbrengsten van praktijkonderzoek op het niveau van de leraar die in de literatuur zijn onderscheiden⁽¹⁾.

Schoolontwikkeling

Naast doelen op het niveau van de leraar hebben de AOS-en doelen op schoolniveau georganiseerd. Met name in het PO beogen de AOS-en vooral via kenniskringen of onderzoeksgroepen zowel planmatige schoolontwikkeling en beter onderbouwde beleidsbeslissingen als collectieve professionalisering en een onderzoekende cultuur te realiseren. De respondenten geven aan dat deze doelen in toenemende mate worden gerealiseerd. Uit deze resultaten

blijkt dat de AOS-en zich zowel op de feedbackfunctie als dialoogfunctie van onderzoek richten. Bij de feedbackfunctie van onderzoek benutten scholen de resultaten van onderzoek voor schoolontwikkeling, bij de dialoogfunctie van onderzoek gebruiken zij het proces van onderzoek om de dialoog tussen leraren te versterken en daarmee de onderzoekende cultuur in de school te bevorderen⁽⁸⁾⁽¹²⁾. De AOS-en in het VO/MBO noemen vaker de verankering van onderzoek in de eigen bestuurlijke organisatie als doel en als opbrengst. Dit kan wellicht verklaard worden doordat VO- en MBO-scholen veel groter zijn en daardoor is het complexer om praktijkonderzoek in te bedden in de organisatie.

Overige doelen

Van de overige doelen en opbrengsten is kennisdeling het vaakst genoemd, tussen scholen binnen de AOS, tussen scholen en partners en met externen. Ook ten aanzien van dit punt rapporteren de AOS-en dat er opbrengsten gerealiseerd zijn: 13 AOS-en VO/MBO en 7 AOS-en uit het PO geven aan hier een flinke stap is gezet.

2. Hoe wordt praktijkonderzoek in de AOS-en georganiseerd en welke succes- en knelpunten ervaren ze daarbij?

Organisatie

Zowel uit de interviews als uit de casebeschrijvingen blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de AOS-en wat betreft de wijze waarop de AOS-en zijn georganiseerd en de wijze waarop daarbinnen het praktijkonderzoek is georganiseerd. Ook zijn er duidelijke verschillen tussen PO en VO/MBO. Bij het VO/MBO zijn vaker meerdere besturen en meerdere lerarenopleidingen betrokken en dan zowel tweedegraads als eerstegraads. Deze verschillen kunnen grotendeels verklaard worden door de verschillen in omvang van de scholen.

Op alle AOS-en zijn de verantwoordelijkheden op de een of andere manier belegd in een stuurgroep en is er een coördinator/projectleider of (project)groep die zorgt voor de operationele kant van de AOS. Voor de uitvoering en begeleiding van het onderzoek zijn meestal kenniskringen of onderzoeksgroepen op de scholen actief. Ook nu zijn er

verschillen tussen PO en VO/MBO. In het PO wordt het onderzoek doorgaans uitgevoerd binnen een onderzoeksgroep/kenniskring, waarin één of meer studenten van de opleiding een centrale rol spelen, aangevuld met leraren, soms de schoolleider en soms een vertegenwoordiger van de opleiding. Het onderzoek wordt veelal begeleid door een onderzoeksdocent van de opleiding. Thema's komen voor uit de onderzoeksagenda van de school of van het partnerschap. In het VO/MBO wordt het onderzoek vaak uitgevoerd door (slechts) één of enkele leraren, die dan meestal wel een groep (bv. sectie, bouwgroep) om zich heen hebben om mee te sparren en te delen. In het VO/MBO komt het vaker voor dat leraren zelf een eigen onderzoek uitvoeren. Thema's komen voort uit de onderzoeksagenda, maar soms ook uit interesse van de leraar-onderzoeker zelf. Een anders verschil met het PO is dat het onderzoek door studenten binnen AOS-en VO/MBO vaak gescheiden is van het onderzoek door leraar-onderzoekers. Ook speelt de opleiding minder vaak een prominente (begeleidende) rol. Dit zou wellicht verklaard kunnen worden door het feit dat de leraar-onderzoekers in het VO vaker eerste graads bevoegdheid hebben en daardoor over meer onderzoeksexpertise beschikken.

Knelpunten en succesfactoren

Het organiseren en inbedden van praktijkonderzoek in de school is geen gemakkelijke opgave, zo blijkt uit de interviews en de posterpresentaties. Diverse creatieve oplossingen worden bedacht om collega-leraren te betrekken bij het onderzoek en draagvlak te creëren voor de resultaten. Twee veelgenoemd knelpunten door de AOS-en zijn enerzijds het maken van tijd en keuzes in de waan van alledag, waar onderwijs aan leerlingen het primaire proces is. Daarnaast maakt het samenwerken met meerdere partners en de daarbij horende belangen het ook niet eenvoudiger. Financiering wordt met name in de AOS-en PO als een knelpunt ervaren, in het VO en MBO ontbreekt het op momenten aan ondersteuning (voorbeeldrol) van de schoolleider.

De knelpunten maken meteen inzichtelijk wat succesfactoren zijn: financiering en facilitering, samenwerking en communicatie en de steun dan wel de voorbeeldrol van de schoolleiding ten aanzien van onderzoek in de school. Daarnaast geven de AOS-en nadrukkelijk ook als succesfactor

aan de betrokkenheid bij en het zien van de meerwaarde door collega's; dan worden er resultaten bereikt.

3. Welke impact hebben onderzoeken van AOS-en in de school volgens betrokkenen?

Uit de cross-casus analyse blijkt dat in alle bestudeerde onderzoeken van de AOS-en, op drie na (waarvan er twee het onderzoek nog niet hebben afgerond), er sprake is van impact op schoolontwikkeling, dat wil zeggen dat het onderzoek in de school leidt tot innovaties en/of onderwijsverbetering (breder dan de onderzoeksgroep). De aard van de impact is echter zeer verschillend, afhankelijk van het onderzoeksthema. Meestal heeft het onderzoek betrekking op een onderwijskundig vraagstuk waar leraren tegen aanlopen. Het onderzoek in de AOS leidt vaak tot aanbevelingen gericht op verbeteringen in het handelen van leraren die door de betrokken onderzoeksgroep worden opgepakt.

Er worden allerlei verschillende typen opbrengsten genoemd, zoals het realiseren van een doorgaande lijn, een nieuwe aanpak, meer bewustwording of nieuwe inzichten, de aanschaf van een nieuwe methode, of praktische materialen. Bij de VO/MBO-onderzoeken gaat het bijvoorbeeld om een andere aanpak, het gebruik van concrete producten/materialen voor leraren en opleiders, een schoolbrede invoering van tablets, het gebruik van nieuwe toetsen, of instrumenten. De nadruk ligt hierbij op de feedbackfunctie van onderzoek. Enkele AOS-en noemen vormen van impact die meer van doen hebben met de dialoogfunctie van onderzoek, zoals een culturomslag, meer samenwerking tussen leraren en meer samenwerking met basisscholen. Bij drie onderzoeken is sprake van betere leerprestaties/gedrag van leerlingen.

4. In welke mate worden voorwaarden voor impact van praktijkonderzoek gerealiseerd?

In de literatuur worden, op basis van (kleinschalig) eerder onderzoek, een aantal voorwaarden voor impact onderscheiden: kwaliteit van praktijkonderzoek, draagvlak en eigenaarschap, bruikbare resultaten en oog voor implementatie, cultuur gericht op leren, transparantie en vertrouwen en

de rol van de schoolleiding. De vraag is in hoeverre deze worden gerealiseerd door de 26 AOS-in dit onderzoek.

Kwaliteit van praktijkonderzoek

De kwaliteit van de onderzoeksverslagen is in het kader van dit onderzoek niet beoordeeld. Hoewel uit eerder onderzoek⁽¹³⁾ blijkt dat onderzoek door leraren qua design en uitvoering soms te wensen over laten, worden knelpunten op dit gebied door geen van de AOS-en genoemd. Wel lijken de meeste onderzoeken in het VO/MBO omvangrijker, waar onderzoeken in het PO vaak zeer kleinschalig zijn. Ook nemen de VO/MBO-onderzoeken soms een langere periode in beslag dan de onderzoeken in het PO. In het PO speelt de onderzoeksdocent van de opleiding doorgaans een belangrijke rol in het bewaken van de onderzoekskwaliteit, waarbij het onderzoeksrapport meestal door de student wordt opgesteld. In het VO/MBO ligt de rapportage vaak in handen van (1e graads) leraren.

Gezien de impact van de onderzoeken die door de AOS-en zijn voorgedragen kan verondersteld worden dat aan de criteria voor praktische bruikbaarheid van onderzoek wordt voldaan. De resultaten zijn voor de collega's in de school toegankelijk en begrijpelijk; het belang van het onderzoek wordt (h)erkend door betrokkenen en als waardevol beschouwd; het proces en de opbrengsten worden door betrokkenen als legitiem beoordeeld; en het onderzoek levert aanwijzingen en handreikingen voor gebruik in de praktijk.

Draagvlak en eigenaarschap

Draagvlak voor en betrokkenheid bij het onderzoek en eigenaarschap ten aanzien van de onderwijsverbetering die volgt op het onderzoek, zijn belangrijke voorwaarden voor een daadwerkelijke gedragsverandering van leraren. Uit de casebeschrijvingen blijkt dat in deze voorbeelden hier doorgaans veel energie wordt gestopt. In het PO wordt vaak hetzelfde model gehanteerd: een onderzoeksgroep of kenniskring (of welke naam de AOS-en hier ook aan geven), met daarin naast de student(en), leraren, vertegenwoordigd uit alle bouwen aangevuld met een vertegenwoordiger van het management. De rest van het team wordt betrokken tijdens teamvergaderingen waarin de voortgang van het onderzoek wordt besproken. In het VO/MBO is meer variatie in

werkwijzen zichtbaar, maar in de succesvolle voorbeelden is vaak ook een brede vertegenwoordiging van de school in de onderzoeksgroep aanwezig of worden andere, meer ludieke manieren toegepast om collega's te betrekken. Gezien de schoolgrootte is dit minder vaak de hele school, vaker een locatie, afdeling, sectie of team. Soms leidt ook betrokkenheid als respondent tot draagvlak, omdat leraren daardoor het gevoel hebben dat zij gehoord worden en hun stem telt bij besluiten over onderwijsvernieuwing. Ook wordt er geluisterd (bij interviews) naar de problemen waar zij tegenaan lopen.

In één geval waarin sprake is van weinig impact, hier heeft de onderzoeker zelf het onderzoeksthema bepaald en heeft tijdens de uitvoering weinig moeite gedaan om collega's te betrekken. In bijna alle casebeschrijvingen komt naar voren dat de resultaten van het onderzoek ook mondeling zijn gepresenteerd aan collega's. Soms zijn diverse presentaties gehouden, aan verschillende teams en ook aan andere scholen binnen de AOS.

Bruikbare resultaten en oog voor implementatie

Voor bruikbare onderzoeksresultaten is het een voorwaarde dat de onderzoeksvraag voortkomt uit een probleem in de onderwijspraktijk. Uit de casebeschrijvingen blijkt dat de onderzoeksthema's inhoudelijk een grote variatie kennen, maar dat ze bijna allemaal betrekking hebben op het verbeteren van het handelen van de leerkracht. In het VO/MBO zijn er enkele onderzoeken die het primaire proces ontstijgen. In het PO komt het onderzoeksthema meestal voort uit de schoolontwikkeling: het jaarplan, het schoolplan of uit het team. In het VO/MBO komt de onderzoeksvraag soms uit de lerarenteams, soms van de directie, meestal in samenspraak. Oog voor implementatie blijkt verder uit het grote aantal concrete producten en instrumenten dat uit de onderzoeken voortkomt, zoals beschreven bij de impact van de onderzoeken. Deze zijn behulpzaam bij het veranderingsproces dat op het onderzoek volgt.

Cultuur gericht op leren, transparantie en vertrouwen

Praktijkonderzoek in de school kan alleen leiden tot professionalisering en gedragsverandering als er een bereidheid is om te leren en kritisch het eigen onderwijs onder de loep te nemen, dat wil zeggen een onderzoekende houding van leraren en een onderzoekscultuur op schoolniveau. Deze

cultuur is een voorwaarde en kan tegelijk een uitkomst van onderzoek in de school zijn. Een dergelijke cultuurverandering neemt vele jaren in beslag en heeft consequenties voor bijvoorbeeld de manier van vergaderen, de opzet van studiedagen en het voeren van personeelsgesprekken. Tijdens de gesprekken met de vertegenwoordigers van de AOS-en en de leraar-onderzoekers bleek dat ze enerzijds trots zijn op de cultuurverandering die is gerealiseerd, en anderzijds dat er nog veel moet gebeuren op dit gebied, omdat nog niet alle leraren het belang van onderzoek voor onderwijsverbetering zien.

Rol van de schoolleiding

Bij alle onderzoeken in de casebeschrijvingen waar een grote mate van impact wordt genoemd, speelt de schoolleider (PO) of het management (VO/MBO) een belangrijke rol. Veel leraar-onderzoekers noemen het belang van de steun van de directie als een belangrijke succesfactor. Het gaat daarbij niet alleen om facilitering en ruimte op teamvergaderingen, maar ook om morele steun en de koppeling aan het onderwijsbeleid en personeelsbeleid van de school. Enkele respondenten van de interviews noemen het gebrek aan betrokkenheid van directie van sommige scholen als een belangrijke belemmering bij de ontwikkeling van de AOS. Daar waar de directie actief betrokken is, worden de resultaten vaker gebruikt voor schoolontwikkeling of ter onderbouwing van beleid.

Conclusie

Op basis van de antwoorden op de deelvragen kunnen we antwoord geven op de hoofdvraag 'Op welke wijze en in hoeverre draagt praktijkonderzoek in de Nederlandse AOS-en bij aan professionele ontwikkeling van leraren en aan schoolontwikkeling?'

Een belangrijke conclusie is dat de AOS-en er steeds beter in slagen duurzame samenwerkingsrelaties te ontwikkelen met elkaar en met de lerarenopleidingen en dat dit leidt tot mooie voorbeelden van praktijkonderzoek met impact. Deze onderzoeken hebben, dankzij de grote betrokkenheid van leraren en schoolleiding geleid tot daadwerkelijke verandering van leraargedrag in de scholen. Tegelijk moet geconstateerd worden dat er heel veel diversiteit is, zowel binnen als tussen AOS-en. Elke AOS heeft een eigen werkwijze ontwikkeld,

die aansluit bij de gebruiken en behoeften van de eigen scholen en opleidingen. Uit de voorbeelden blijkt ook dat het niet eenvoudig is om praktijkonderzoek tegelijk te benutten voor het opleiden van studenten als voor professionele ontwikkeling van leraren en schoolontwikkeling. De scholen die daar in slagen werken aan duurzame schoolontwikkeling, met veel draagvlak en eigenaarschap van de leraren zelf. Zij slagen erin vraagstukken waar leraren tegenaan lopen, te koppelen aan schoolontwikkelingsvraagstukken en dankzij het praktijkonderzoek, meer onderbouwde keuzes te maken. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat deze werkwijze nog (lang) niet geborgd is in alle AOS-en en niet in alle scholen binnen elke AOS. Het betreft een cultuuromslag die veel tijd vraagt en die geborgd moet worden in zowel de organisatie als de cultuur van de school.

Aanbevelingen voor AOS-en

Veel AOS-en geven aan dat hun uiteindelijke doel is: het inzetten van onderzoek als innovatiestrategie, om het onderwijs systematisch en onderbouwd, met eigenaarschap van leraren zelf, te verbeteren. Dit wordt gerealiseerd als onderzoek integraal onderdeel uitmaakt van het onderwijskundig beleid, personeelsbeleid en financieel beleid van alle aangesloten scholen. Pas dan wordt onderzoek niet gezien als iets extra's dat tijdelijk naast de andere activiteiten in de school wordt georganiseerd, maar als een onmisbaar aspect van de schoolontwikkeling. Uit de resultaten blijkt dat praktisch alle AOS-en hier een begin mee hebben gemaakt en dat scholen enthousiast zijn over de ontwikkeling die ze hebben doorgemaakt. Tegelijk erkennen ze dat onderzoek in de school nog niet is geborgd. Borging heeft altijd een structuur- en een cultuurcomponent. Het lijkt erop dat in het PO onderzoek in de school vooral in de structuur geborgd wordt en in het VO vooral in personen. In het PO wordt vaak gewerkt met onderzoeksgroepen, ingepast in het vergaderrooster, die een onderdeel van het onderwijskundig beleid uitwerken en implementeren en hierbij een onderzoeksmatige aanpak hanteren. Als de groepen steeds wisselen van samenstelling en er geen leraren in plaats nemen met een onderzoeksmatige expertise bestaat het risico dat de kwaliteit van de onderzoeksmatige aanpak te wensen overlaat.

In het VO/MBO zijn vaak docent-onderzoekers aangesteld, die via onderzoek dat gericht is op een onderdeel van het onderwijskundig beleid met voorstellen komen voor onderwijsverbetering. Hierbij is dan weer het risico dat er losse projecten ontstaan, die op de achtergrond kunnen raken, als er sprake is van tijd- of financiële nood.

Hieronder worden een aantal aanbevelingen benoemd voor de AOS-PO. Elke AOS kan zelf bepalen of een aanbeveling voor de eigen context passend en nuttig is.

- Zorg dat de AOS minder afhankelijk wordt van studenten bij het uitvoeren van onderzoek. Investeer daarom in eigen expertise op het gebied van onderzoek. Een mogelijkheid hiertoe is om leraren te stimuleren een masteropleiding te volgen met een stevige (praktijk) onderzoekslijn, zoals de master Leren en Innoveren.
- Bewaak de kwaliteit van het onderzoeksmatig werken. Dit zou de schoolleider kunnen doen, als deze zelf over voldoende onderzoeksexpertise beschikt of er zou een masteropgeleide leraar als onderzoekskoördinator kunnen worden aangewezen. Belangrijke vragen daarbij zijn bijvoorbeeld: welke literatuur is gebruikt, in welke mate is deze van toepassing op onze school, wat is de zeggingskracht van de resultaten, welke extra gegevens zijn nodig voor het maken van een onderbouwde keuze?
- Bewaak de relatie van de onderzoeken met het onderwijskundig beleid. Hier ligt een belangrijke taak voor de directie. Het is van belang niet alleen bij de keuze van het onderzoeksthema het proces aan te sturen en te monitoren, maar ook tijdens het onderzoeksproces, omdat hierin voortdurend keuzes worden gemaakt, die een rol spelen bij de uiteindelijke implementatie.
- Hanteer (nog meer) een planmatige aanpak, bijvoorbeeld door een PDSA-cyclus te hanteren. Vaak gaat in de onderzoeksgroep of kenniskring (of welke naam een school er ook aangeeft) veel tijd verloren, omdat het uiteindelijke doel niet voldoende helder is of het kader, waarbinnen het doel moet worden behaald.

- Het bevorderen van een onderzoekscultuur in de hele school is een proces dat veel tijd in beslag neemt. Hieronder verstaan we het bevorderen van een onderzoekende houding van leraren die zelf verantwoordelijkheid nemen voor de verbetering van hun onderwijs. Scholen kunnen hiertoe bijvoorbeeld de scan Onderzoekscultuur gebruiken om de huidige situatie te bepalen en verbeterpunten vast te stellen. Belangrijk hierbij is het bevorderen van een kritisch-reflectieve dialoog tussen leraren door het stellen van vragen naar argumenten, feitelijke gegevens en motieven.
- Op het niveau van het samenwerkingsverband is het van belang om kennis delen tussen scholen te stimuleren. Het gaat daarbij niet zozeer om het uitwisselen van onderzoeksresultaten, omdat scholen meestal verschillen in hun schoolontwikkelingsvraagstukken en oplossingen van andere scholen niet direct overdraagbaar zijn. Het gaat daarbij vooral om de organisatie van onderzoek in de school, het onderzoeksproces, het bevorderen van kritisch-reflectieve dialoog. Dit kan in de vorm van presentaties en workshops, nog effectiever (maar tijdrovender) is het meelopen met de onderzoeksgroep op een andere school om de onderzoekscultuur te ervaren. Het is van belang openlijk te bespreken wat de scholen dan wel en niet willen delen. Soms is het mogelijk om scholen van elkaar te laten leren die geografisch verder uit elkaar liggen.

Literatuurverwijzingen

1. Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. (2005). *Subsidieregeling Dieptepilot voor de opleidingschool en de academische school 2005-2008*. Den Haag: OCW.
2. Meulenbrug, J., Kaldewaij, J., Timmermans, M. C. L., Jansen, M., & Van Beek, E. (2014). *Samen werken aan onderwijs. Verkenning van opleiden en onderzoeken in de school*. Eindrapport. In opdracht van OCW.
3. Gebaseerd op: Bolhuis, S., & Kools, Q. (Eds.). (2012). *Praktijkonderzoek als professionele leerstrategie in onderwijs en opleiding*. Tilburg: Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
4. Verschuren, P. (2009). *Praktijkgericht onderzoek: ontwerp van organisatie en beleidsonderzoek*. Den Haag: Boom Academic.
5. Zeichner, K., & Noffke, S. (2001). Practitioner Research. In V. Richardson (Ed.), *Handbook of Research on teaching* (pp. 298-329). Washington DC: American Educational Research Association.
6. Verbiest, E. (2014). *Leren innoveren. Een inleiding in de onderwijsinnovatie*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
7. Oolbekkink, H., Van der Steen, J., & Nijveldt, M. (2014). A study of the quality of practitioner research in secondary education: impact on teachers and school development. *Educational Action Research*, 22(1), 122-139.
8. Ros, A., & Van den Bergh, L. (2014). *De rol van onderzoek in Schoolontwikkeling*. 's-Hertogenbosch.
9. Vanassche, E., & Kelchtermans, G. (2014). Teacher educators' professionalism in practice: Positioning theory and personal interpretative framework. *Teaching and teacher education*, 44(0), 117-127.
10. Timmermans, R., & Ros, A. (2013). *Leiderschap in een onderzoekende school*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
11. Van der Steen, J., & Peeters, M. (2014). Onderzoekend handelen in de dagelijkse praktijk van leraren en docenten. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 35(1), 71-84.
12. Ros, A., Amsing, M., Beek, A. ter, Beek, S., Hessing, R., Timmermans, R. & Vermeulen, M. (2013). *Gebruik van onderwijsonderzoek door scholen. Onderzoek naar de invloed van praktijkgericht onderzoek op schoolontwikkeling*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
13. Vrijnsen – de Corte, M. (2012). *Researching the Teacher - Researcher. Practice-based research in Dutch professional development schools*. Proefschrift. Eindhoven: Eindhoven School of Education.

Om verder te lezen

Katernen van het Steunpunt Opleidingscholen over Praktijkonderzoek:

Voor PO

- Schoolontwikkeling door praktijkonderzoek
- Organisatie van praktijkonderzoek
- Leraren in gesprek; dialoog door onderzoek
- Bruikbare onderzoeksresultaten; feedback door onderzoek

Door Anje Ros.

Voor VO

- Onderzoek en de opleidingsschool
- Leraren in gesprek; dialoog door onderzoek
- Bruikbare onderzoeksresultaten; feedback door onderzoek
- Schoolontwikkeling door praktijkonderzoek
- Onderwijsontwikkeling door onderzoek: ontwerpfunctie van onderzoek

Door Anje Ros en Jeroen Onstenk.

Voor PO en VO

Scan onderzoekscultuur in de school PO/VO
door Anje Ros en Linda Keuvelaar-van den Bergh.

Gaan we professioneel leren of aan onderzoek (mee)doen?

Deel 1: Overeenkomsten en verschillen tussen leren en onderzoeken

Deel 2: Wat zegt wetenschappelijk onderzoek
over professioneel leren in de school?

Maar ook interessant zijn:

- Bolhuis, S., & Kools, Q. (Eds.). (2012). *Praktijkonderzoek als professionele leerstrategie in onderwijs en opleiding*. Tilburg: Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
- Bruggink, M. & Harinck, F. (2012). De onderzoekende houding van leraren, wat wordt daaronder verstaan? *VELON, Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 33(3), 46-53.
- Krüger, M. (red.) (2014). *Leiding geven aan onderzoekende scholen*. Bussum: Coutinho.
- Linden, W. van der (2012). *A design-based approach to introducing student teachers in conducting and using research*. Proefschrift. Eindhoven: Eindhoven School of Education.
- Meijer, P., Meirink, J., Lockhorst, D., & Oolbekkink-Marchand, H. (2010). (Leren) onderzoeken door docenten in het voortgezet onderwijs. *Pedagogische Studiën*, 87(4), 232-252.
- Ros, A., Amsing, M., ter Beek, A., Beek, S., Hessing, R., Timmermans, R., & Vermeulen, M. (2013). *Gebruik van onderwijsonderzoek door scholen. Onderzoek naar de invloed van praktijkgericht onderzoek op schoolontwikkeling*. Den Bosch: KPC-Groep.
- Timmermans, R., & Ros, A. (2013). *Leiderschap in een onderzoekende school*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2016). *Praktijkonderzoek in de school*. Derde herziene druk. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van der Steen, J., & Oolbekkink, H. (2014). Kwaliteit van praktijkonderzoek door leraren in relatie tot de gestelde doelen. Implicaties voor professionele ontwikkeling. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 35(3), 17-30.
- Van der Steen, J., & Peeters, M. (2014). Onderzoekend handelen in de dagelijkse praktijk van leraren en docenten. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 35(1), 71-84.
- Verschuren, P. (2009). *Praktijkgericht onderzoek: ontwerp van organisatie en beleidsonderzoek*. Den Haag: Boom Academic.

Context

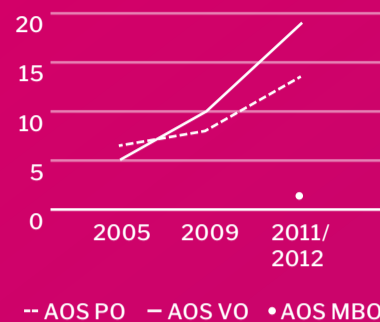
Dit onderzoek:

29 AOS → 13 PO 15 VO 1 MBO

Grootte

AOS PO	AOS VO	AOS MBO
Gemiddeld 4 besturen Gemiddeld 9 scholen Doorgaans 1 opleiding	Gemiddeld 4 besturen Gemiddeld 9 scholen Gemiddeld 3 opleidingen	1 bestuur 1 school 1 opleiding
Grootste: 20 besturen, 21 scholen, 1 opleiding Kleinste: 1 bestuur, 3 scholen, 1 opleiding	Grootste: 13 besturen, 21 scholen, 5 opleidingen Kleinste: 1 bestuur, 13 scholen, 2 opleidingen	

Ontstaan

Visie

Top 3 voor AOS PO en AOS VO/MBO

	PO	VO/MBO
1. Schoolontwikkeling	12	7
2. Onderzoekscultuur	7	4
3. Onderzoek door studenten	7	9
4. Professionele ontwikkeling	6	11
5. Kwaliteit van onderwijs	5	8

- AOS-PO en AOS-VO/MBO: andere accenten!
- Onderzoek door studenten: bij beide in top 3.

Doelen

Professionele ontwikkeling

Totaal: 78 doelen (31 PO, 47 VO/MBO)

	PO	VO/MBO
Onderzoekende houding	8 AOS	10 AOS
Onderzoeksvaardigheden	8 AOS	10 AOS
Begeleiden van (student)onderzoek	4 AOS	7 AOS

Schoolontwikkeling

Totaal: 65 doelen (34 PO, 31 VO/MBO)

	PO	VO/MBO
Collectieve professionalisering	5 AOS	4 AOS
Planmatige schoolontwikkeling	4 AOS	4 AOS
Onderzoekscultuur / lerende organisatie	3 AOS	5 AOS

Opvallend verschil

Kenniskringen / onderzoeksgroepen **5 AOS** 1 AOS

Andere doelen

- 6 AOS PO en 5 AOS VO/MBO noemen met nadruk kennisdeling.
- 5 AOS PO noemen gezamenlijk onderzoek doen.

Succesfactoren

107 genoemd!

	PO (44)	VO/MBO (63)
Financiering en facilitering	➔ 6 (14%)	7 (11%)
Samenwerking en communicatie partners en belangen	5 (11%)	➔ 9 (14%)
Meerwaarde zien van / betrokkenheid bij een draagvlak voor onderzoek	5 (11%)	7 (11%)
Steun/voorbeeldrol schoolleider/CvB/Schoolbestuur	4 (9%)	8 (13%)

- AOS PO en AOS VO/MBO zijn het eens over top 4!

Knelpunten

80 genoemd!

	PO (32)	VO/MBO (48)
Financiering	➔ 6 (19%)	
Complexiteit van verschillende partners en belangen	4 (13%)	➔ 8 (17%)
Steun voorbeeldrol schoolleider		7 (15%)
Tijd en prioritering in de waan van van alledag	3 (9%)	5 (10%)
Koppelen studentonderzoek aan docentonderzoek en schoolontwikkeling		5 (10%)
Personele wisselingen	3 (9%)	

- AOS PO noemt financiering als grootste knelpunt in hun top 4.

Hoe wordt in de AOS-en via praktijkonderzoek bijgedragen aan de professionele ontwikkeling van leraren en aan schoolontwikkeling?

Opbrengsten

Professionele ontwikkeling

Begeleiden van studentonderzoek	VO/MBO meer begeleiden van studentonderzoek
Verbeterd handelen in de klas (ped. did., onderzoekend)	PO meer verbeterd handelen in de klas
Onderzoekende houding	
Onderzoeksvaardigheden	

Schoolontwikkeling

Onderzoekende cultuur/lerende organisatie	VO/MBO meer verankering in de organisatie
(Planmatige) Schoolontwikkeling	
Kenniskringen/onderzoeksgroepen	PO meer onderzoekende cultuur en lerende organisatie
Beter onderbouwd beleid	
Verankering in eigen (en bestuurlijke) organisatie	

■ PO ■ VO/MBO ■ Totaal 0% 5% 10% 15% 20% 25%